

YORUMSUZ İKTİBAS

"ARŞİVCİLİK GÜNÜ" KUTLANMALIDIR

Atilla ÇETİN

Birçok ülkede olduğu gibi memleketimizde de hemen her ihtisas mesleğinin yılda bir kere kutladığı gün veya haftası vardır; 14 Mart Tıp Bayramı, 28 Mart-3 Nisan Kütüphanecilik Haftası, 6 Nisan Avukatlık Günü, 14 Mayıs Eczacılar Günü, 18-24 Mayıs Müzeler Haftası, 24 Temmuz Gazeteciler Bayramı, 24 Kasım Öğretmenler Günü gibi. Hepsini sayacak olsak bu listenin epey kabarcığı aşıkâr.

Gelgelelim artık günümüzde bir ihtisas mesleği olduğu ve hele Türkiye'nin pek zengin arşivlere sahip bulunduğu bilinmesine rağmen, şimdiye kadar ne bir milli arşivcilik günü ve ne de bir arşivcilik haftası ihdası ve kutlanması düşünülmemiştir. Belki bu hususta biraz ağır davranılmış, daha önemli zorluklar yanında böyle bir teşebbüse lüzum görülmemiştir. Ancak her ihtisas mesleği için, bir günün veya haftanın sağlayacağı birçok fayda inkar edilemez. Biz deriz ki; kütüphaneciliğin ve müzeciliğin günleri ve haftaları olduğu gibi, arşivciliğimizin de bir milli günü ve haftası olsun. Bu bir gelenek halinde her yıl kutlansın. Bu yıldönümü günlerinde yayınlar yapılsın, konferanslar düzenlensin, sergiler açılsın, seminerler tertiplensin, arşivler ve arşivcilikle ilgili konular ortaya konulup tartışılsın, çözümler aransın, kamu ve toplumda arşivlere ilgi çekilsin, hatıra pulları basılsın, arşiv mefhumu hatıralarda yer etsin, tarihi arşiv zenginliğimizi yâr va ayyâr görsün. Orta öğrenim seviyesindeki öğrencilere sergiler, broşürler ile arşivlerimiz tanıtılsın. Kısaca, böyle bir meslekî günde veya haftada, fayda umulan cümle faaliyetlere adım atılsın. Hem topluma, hem meslekî ilerlemeye katkı sağlansın.

Gelelim böyle bir arşivcilik gününün veya haftasının hangi zamanda kutlanacağına:

Malumdur ki, böyle günler için o mesleğin tarihinde, gelişme çizgisinde önemli bir olay, dönümnoktası başlangıç olarak alınır. Türk arşivciliği bakımından doğru bir başlangıç tarihine kesin olarak sahibiz. Biliyoruz ki Osmanlı Devlet Arşivi olan Hazine-i Evrâk'ın kurulması hususunda padişah buyruğu olan irâde-i seniyye 19 Zilkâde 1282 / 9 Kasım 1846 tarihinde yayınlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde irâde-i seniyye, kânun hükmünde olduğuna göre, modern anlamda devlet arşivimizin kuruluşunun resmîyet kazandığı tarih, 9 Kasım 1846'dır. Bizce en anlamlı gün budur. 9 Kasım günü bu yıldan itibaren Arşivcilik Günü olarak kutlanabilir. 9-15 Kasım, "Arşivcilik Haftası" olarak ihdas edilebilir.

Bu hesaba göre 1984'te, modern manada arşivciliğimizin 138. yılını idrak etmekteyiz. Bu husus, tıpkı posta teşkilatının veya polis teşkilatının kuruluşunun Osmanlı döneminde başlayan ilk kuruluşları ile aynı paralellik çizgisi içinde düşünülmektedir.

Dileriz ki, arşivcilik ile yetkili kuruluşlarımız ve görevliler, bu görüş ve düşüncelerimizin ışığında bir "Millî Arşivcilik Günü" veya haftası ihdas edilmesi konusunda gerekli teşebbüslerde bulunurlar ve bunu en yakın zamanda gerçekleştirirler.

(17 Şubat 1984 tarihli Tercüman Gazetesi'nden alınmıştır.)

9 KASIM "ARŞİVCİLİK GÜNÜ" OLMALIDIR

Atilla ÇETİN

9 Kasım 1846, modern arşivciliğimizin başlangıç tarihidir. Osmanlı Devlet Arşivi olan Hazine-i Evrâk'ın (Belgeler Hazinesi) modern anlamda yeniden kuruluşu ve reorganizasyonu, Mustafa Reşid Paşa'nın teşebbüsü ile bu tarihten itibaren olmuştur. Bu duruma göre, modern arşivciliğimizin 140. yılını idrak etmiş bulunuyoruz.

Şüphesiz ki bu tarihten önce de yüzyıllar içinde atalarımız, arşivlere gereken önemi vermişler ve onları titizlikle korumuşlardır. Günümüzde iftihar ve hayranlıkla sahip olduğumuz üstün arşiv mirası, bu sayede zamanımıza kadar ulaşabilmiştir. Bu yıldönümü münasebetiyle, arşivciliğimizin geçirdiği önemli olay ve özellikleri gözler önüne sermek bu yazımın amacıdır.

140 Yılın Panoraması

- Osmanlı arşivlerinin reorganizasyonu esnasında önce Sadaret arşivleri düzenlenmiş, sonra Hariciye Nezareti, Seraskerlik, Maliye Nezareti, Şura-yı Devlet gibi kuruluşların evrakı tanzim edilerek, muhtelif arşivler kurulmuştur. Osmanlı Devleti bünyesinde istikrar unsuru önemli olduğundan, Hazine-i Evrâk'ın çalışma esaslarını tespit eden 18 Şaban 1266 / 28 Haziran 1850 tarihli nizamname-i mahsus, İmparatorluğun sonuna kadar arşivcilik çalışmalarının temeli sayılmıştır.

- Arşivler, her şeyden önce idari birer hizmet ünitesi olarak görülmüş, devletin sırları titizlikle korunmuş, personel güvenilir, namuslu, emîn kişilerden seçilmiştir. Ancak 1908'den sonra, arşivler kültür ve tarih araştırmalarının kaynağı olarak tetkiklere açılmıştır.

- Arşiv hizmetlerinin görülmesi için ihtisas sahibi arşivcilerin yetiştirilmesi hususunda bir eğitim ve öğrenim kurumu açılması (Arşivcilik Enstitüsü, Arşivciler Kursüsü v.s.) 140 yılda gerçekleştirilmemiştir.

- Avrupa ülkeleri seviyesinde büyük ve haşmetli olmamakla beraber arşiv binaları yapılmıştır.

- Arşivlere dayanarak belge yayını çalışmaları II. Meşrutiyet döneminden itibaren başlamıştır.

- Arşivlerin tasnifinde, Ali Emiri, İbnülemîn Mahmud Kemal İnal, Muallim Cevdet, Kâmil Kepecioğlu, Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı gibi âlim zâtlar çalışmışlardır. Muallim Cevdet hatıralarında; "Devlet hizmetinde bulunmuş pek çok zâtın tarihi vesikalari halden âcizdir." denilmek suretiyle arşivciliğin ayrı bir ihtisas alanı olduğunu, tasnifin ehil olmayan kişilere yaptırılmayacağını vurgulamış ve bunu kanıtlayacak tipi örnekler sunmuştur.

- 1931 yılında ister ihmal, ister ihanet sonucu olsun, dünya arşivcilik tarihinde ilk ve tek örnek olmak üzere, özellikle bazı maliye kayıtlarına ait Osmanlı arşiv belgeleri Bulgaristan'a satılmıştır. Bu olay, Türk arşivcilik ve kültür tarihine kara bir leke olarak düşmüştür.

- Cumhuriyet İdaresi, Osmanlı arşivlerini yeni bir bina yapımı ve personel rejimi ile Ankara'ya taşımaya düşündü. Ancak birtakım imkansızlıklar sonucu bu gerçekleşemedi.

- Osmanlı Devleti'nin son Hazine-i Evrâk Müdürü Mahmud Nedim Bey, Cumhuriyet döneminde 1931 yılına kadar devlet arşivinin başında kaldı. Halil Tuna 13 yıl, Midhat Sertoğlu 15 yıl Başbakanlık Devlet Arşivi Genel Müdürü olarak bulundular. Her üç zâtın idarecilik dönemleri, en uzun olanıdır.

- Atilla Çetin'in "Başbakanlık Arşivi Klavuzu" adlı eseri, İtalyanca'ya çevirilerek 1985 yılında Roma'da basıldı. Böylece bir Türkçe arşivcilik kitabı bir batı diline çevirilerek yayınlanmış oldu.

- Bazı Türk arşivcileri, Cumhuriyet döneminde Fransa, İngiltere, Almanya, ABD gibi ülkelere arşivcilik ihtisası yapmaya gönderildi. Ancak arşivlerde tesirleri yetersiz kaldı. (Merhum Dr. Şükrü Güllüoğlu, Fazıl Yinal gibi.)

- Bütün dünya arşivlerinin sürekli yayın ve dergileri olduğu halde, 140 yıldan beri bir "Arşiv Dergisi" vücut bulamadı.

- 140 yıl içinde yangın, su baskını, elverişsiz depolama, rutubet, böcekler v.s. gibi tabii afetlerin yol açtığı tahriplerin yanında, ihmal, bilgisizlik ve hatta şuurlu ihanet gibi sebeplere bağlı olarak bazı arşivlerin zarara uğratıldığı ve hatta yok olduğu bir gerçektir. Arşivlere gereken önemin verilmesi ve gelecek nesillere ulaştırılması hususunda, geçmişin bu tür örneklerinin iyi bilinmesi ve onlardan ders alınmasında faydalar vardır.

Arşivlerimizin modern ve dinamik bir görüşle reorganizasyon çalışmalarına tâbi tutulduğu şu sıralarda, arşivlerin bina, personel, tasnif, tanıtm gibi en önemli konularının ciddiyetle ele alınması, büyük ve geniş imkanların sağlanması, 140 yılın ışığında önemli ve sevindirici gelişmelerdir.

Bu münasebetle bir hususu tekrarlamakta fayda görüyorum. Gazetemizin 17 Şubat 1984 tarihli sayısında çıkan "Arşivcilik Günü Kutlanmalıdır" adlı yazımızda 9 Kasım gününün ve "Arşivcilik Günü ve Haftası'nın başlangıcı olmasını önermiştik. 140. yıldönümünün bu hususta hayırlı bir teşebbüse vesile olmasını dileriz.

(8 Kasım 1986 tarihli Tercüman Gazetesi'nden alınmıştır.)